

ZDRAVSTVENA VZGOJA IN ZDRAVSTVENA PROSVETA

Silva Hoyer: *Zdravstvena vzgoja in zdravstvena prosveta*. Tehniška založba Slovenije Ljubljana 1995; 125 strani in 11 shem; 23,5×16 cm, kartonirano; uvodno okvirno kazalo in podrobna vsebinska kazala pri vseh petih poglavjih (skupno 99, večinoma v besedilu navedenih virov). Cena knjige je blizu 2.400 SIT, dobite jo na sedežu založbe (Lepi pot 6) v Ljubljani ali naročite po telefonu 061/ 213-749 ali 218-691.

Izid vsake knjige, ki je posvečena zdravstveni vzgoji, prosveti, izobraževanju o zdravju in podobnem, je poseben dogodek in hkrati mejnik nekega obdobja v delu na tem področju pri nas. Ne smemo pozabiti, da šteje naš učitelj **Bojan Pirc** prav zdravstvenovzgojno metodo med najpomembnejše v socialni medicini. Brata **Ivo in Bojan Pirc** sta že v davnih tridesetih letih na osnovi izkušenj dela z ljudmi postavila temelj za **Učbenik higijene** – predmeta, ki je bil do druge svetovne vojne redni učni predmet v srednjih šolah. Bogastvo učbenika še danes kaže njegova vsebina. Po njej je bilo prvo takšno delo gradivo **Dušana Reje Uvod v študij zdravstvene vzgoje (1978)**. V njem je teorija zdravstvene vzgoje prvič pri nas povezana s pedagoškimi znanji. Kasneje **Bojan Pirc** v učbeniku **Uvod v socialno medicino**, ki jo je izdal Inštitut za socialno medicino Medicinske fakultete v Ljubljani l. 1980, nameni posebno poglavje zdravstveni vzgoji ter ji daje pomembno vlogo in poudari dolžnost zdravstvenih delavcev za njeno izvajanje. **Nana Domajnko** napiše leta 1984 priročnik **Metode zdravstvenega izobraževanja**, ki je doživel ponatis še leta 1986 in 1989, bolj z vidika zdravstva kot pedagogike. Vendar je bilo to, razen nekaterih odmevnih strokovnih prireditev in člankov, posvečenih tem zdravstvenovzgojnim vprašanjem, skoraj vse. Preveč pa bi bilo, če bi skušal naštetii vse te dogodke in pisna gradiva, ki so razdrobljena v različnih strokovnih revijah. To novo delo dostojno nadaljuje pionirska prizadevanja obeh bratov Pirc in Dušana Reje.

Večina mlajših diplomantov Visoke šole za zdravstvo v Ljubljani avtorico že pozna; vsem, ki jo še ne, bi jo najprej predstavil. Po diplomii na Višji šoli za zdravstvene delavce (1971) je na Filozofski fakulteti dosegla diplomu profesorja pedagogike (1986). Po končanem podiplomskem študiju socialne medicine in organizacije zdravstvenega varstva (prej »javnega zdravstva«), pa leta 1995 še naziv magistre medicinskih znanosti s področja javnega zdravstva. Raziskovala je dojenje v Sloveniji in kot rezultat dobljenih podatkov o tem, kaj vse vpliva na dojenje v Sloveniji, napisala knjižico **Dojenje, dobro zdravje otrok in mater**, ki je postala nacionalni program, saj jo dobijo vse nosečnice v Sloveniji. Izdal jo je Slovenski odbor za UNICEF (Ljubljana, 1996). Od leta 1980 uči na Visoki šoli za zdravstvo kot višja predavateljica za področje zdravstvene vzgoje in je tudi vodja katedre za zdravstveno vzgojo. Poleg zdravstvene vzgoje se je prvih deset let ukvarjala tudi z zdravstveno nego otroka in ves čas povezovala vsebine in znanja iz medicinskega področja z vsebinami iz pedagoškega področja v zdravstveno vzgojo.

V to je naravnano tudi njeno raziskovalno delo. Sedaj pa si pogledjmo to njeno najnovejše delo!

Avtorica uvodoma poudari, da je namenjeno predvsem študentom Visoke šole za zdravstvo. Iz prikaza, ki sledi, boste sami videli, da bo še kako prišel prav vsem, ki kakorkoli sodelujemo v zdravstvu (in tudi v splošnem izobraževanju!), ljudje pa od nas pričakujejo zdravstvena pojasnila in nasvete. Zdravstvenovzgojno delo je sestavni del našega poklica! **Prvo poglavje** razloži in povezuje **andragogiko, pedagogiko in zdravstveno vzgojo**, torej pedagoške discipline z zdravstvom. Delovno izhodišče je, da je zdravstvena vzgoja vseživljenjsko dogajanje, ki se mora prilagajati ter upoštevati značilnosti in potrebe v posameznih življenjskih obdobjih in različne priložnosti v življenju posameznika. Danes tako »moderno« imenovano »permanentno izobraževanje« smo sicer poznali že davno prej v praksi, nismo pa imeli tako lepo in pregledno razvrščenih posameznih »korakov«. Pedagogika kot osnova in andragogika kot njena nadgradnja (za obdobje odraslega in starejšega) nas usposabljata, da vemo, kako vzpostaviti stike, kako povedati, pokazati, naučiti, prepričati, spodbuditi (komunikacija, motivacija), medicina pa izbira in določa prednostna vprašanja in tematiko, še posebej tisto, ki je odločilnega pomena za zavestno ohranjanje in krepitev zdravja posameznika, družine ter ožje in širše skupnosti. **Drugo poglavje** ob razmišljanju o povezavah med zdravjem in boleznijo natančneje opredeli zdravstveno vzgojo kot takšno, njene cilje, ravni ter pristope in področja delovanja na vseh ravneh (primarni, sekundarni in terciarni). Omeni tudi promocijo zdravja ter povezano in dopolnjevanje obojega. **Tretje poglavje** podrobneje prikaže **metode, oblike in sredstva** pri izvajanju zdravstvene prosvete in vzgoje. Posebej pomembne so vzgojne metode, s katerimi skušamo pri ljudeh doseči zdrave vzorce vedenja. Predstavljene so tudi oblike dela ter učne metode in učni pripomočki. Gre za tista znanja, ki si jih med našim medicinskim izobraževanjem nismo pridobili. Morda smo se le srečali z dobrimi – a žal redkimi učitelji, ki so to stroko obvladovali. **Četrto poglavje** je povezano z **izvajanjem zdravstvene vzgoje** kot rednega ali izbirnega učnega predmeta. Začne z osnovnimi pojmi v didaktiki, kaj je pouk, njegove dejavnosti in načela. Opredeli vsebino izobraževanja (predmetnik in učni načrt) ter oriše organizacijo pouka. Zlasti pomembni so nasveti za učiteljevo pripravo na pouk, saj so ključ do uspeha. **Peto poglavje** obravnava **normativne in etične vidike** zdravstvene vzgoje, zlasti je poudarjena odgovornost vseh zdravstvenih delavcev za to področje delovanja. Naključna, malomarna ali celo pomankljiva izjava lahko izniči dolgotrajna prizadevanja ter vzame zaupanje in up človeku, ki bi mu naj pravzaprav pomagali z zdravstveno vzgojo. Na koncu je dodan še **kratek pregled**, kje in kako poteka **zdravstvena vzgoja v Sloveniji danes**.

Za nadaljnji razvoj in krepitev zdravstvene vzgoje kot samostojne stroke, ki povezuje številna področja (medicino, pedagogiko, andragogiko, sociologijo, ekonomiko, statistiko...) je delo nadvse pomembno. Daje nam dobro osnovo za

učinkovito izvajanje zdravstvene vzgoje. Boljše poznavanje bo hkrati izboljšalo marsikdaj podcenjevalni odnos do zdravstvene vzgoje. Predvsem pa nam zdravstvenim delavcem približuje izobraževalna znanja, ki nam bodo omogočila večji uspeh pri naših vzgojnih in prosvetnih prizadevanjih. Obenem posodablja naše nekdanje zamisli o zdravstveni vzgoji na tisto stopnjo, ki je potrebna tukaj in sedaj, še bolj pa bo potrebna že v bližnji prihodnosti. Danes že resno govorimo (in tudi že marsikje izvajamo) vseživljenjsko izobraževanje, ki vključuje tudi zdravstvene prvine. Zato kot eden izmed rodu zdravstvenih vzgojiteljev, ki smo se učili

ob delu in iz dela, iskreno čestitam avtorici za njeno pregledno, vsebinsko bogato in v lepem jeziku napisano delo. Koliko lažje bi nam bilo, če bi ga imeli že prej! Ker pa so naše oči uprte v tretje tisočletje sem prepričan, da bo prav zdravstvena vzgoja in prosveta eden ključnih dejavnikov za zdravje in srečo ljudi ter za napredek naše zdravstvene kulture in s tem tudi družbene blaginje v Sloveniji – učeči se deželi.

Prim. mag. Dušan Repovš, dr. med.,
spec. soc. med. in org. zdrav. varstva,
Glinškova ploščad 8, 1000 Ljubljana

VODNIK PO TELESU

Vodnik po telesu – ilustrirani priročnik o zgradbi, delovanju in boleznih človeškega telesa; prevedla Andreja Bricelj; DZS Ljubljana 1996, 240 str., kartonirano, 31×24 cm; uvodno vsebinsko kazalo, izčrpen slovar najpomembnejših izrazov (str. 222–231), podrobno stvarno kazalo (str. 232–240), preko tisoč barvnih risanih ilustracij, preglednic in fotografij; cena blizu 10.000 SIT.

Preletimo najprej vsebino tega Vodnika: v uvodu in dvanajstih poglavjih je snov razdeljena takole: *uvod* razlaga načine prikazovanja telesa, opredeli telesne sisteme ter v posebni vpeti zloženki predstavi tkiva in organe – gradbene enote našega telesa.

Sledi *enajst poglavij*, ki opisujejo zgradbo in delovanje ter najpogostejše bolezni posameznih sistemov. *Prvo poglavje* prikaže zgradbo in delovanje celice, zgradbo kože in epitelnih tkiv ter nekatere kožne bolezni. *Od drugega do enajste* sledijo obravnave sistemov: okostje, mišičje, živčevje, žleze z notranjim izločanjem, srce in ožilje, imunski sistem, dihala, prebavila, sečila, spolovila. *Zadnje, dvanajsto poglavje* zaokrožuje s skupnim naslovom »življenjski krog« naše bivanje od zarodka, razvoja ploda in predporodnih preiskav, porod in morebitne zaplete, čas po rojstvu, rast in razvoj ter staranje; vključuje tudi dedovanja. Sledita še obširni *slovar najpomembnejših izrazov* z navedbami, kje so še razloženi na drugih mestih v njem in številnimi ilustracijami ter podrobno *stvarno kazalo*.

V slovenščini imamo že več velikih »vodnikov«, ki jih je izdala DZS: Zdravstveni vodnik za družino (1986), Družinski zdravnik (1990), Družinska zdravstvena enciklopedija (1994) in Veliki družinski vodnik za zdravo življenje (1994). Znanja željnemu ali podrobnejšim pojasnil potrebne mu bralcu pa niti našeta niti številna podobna dela do sedaj v slovenščini niso dajala dovolj obširnih pojasnil o zgradbi in delovanju človeškega telesa. Vendar je to znanje osnova, brez katere ni boljšega poznavanja in razumevanja dogajanj, ki so povezana z našim zdravjem, boleznimi in poškodbami. Zato je Vodnik po telesu več kot dobrodošel, saj omogoča pridobivanje boljšega znanja vsakega posameznika o zdravju in boleznih. Prav to pa ob hitrih spremembah v našem zdravstvu ter vse večjih izdatkih za usluge in zdravila ter

pripomočke pomeni hkrati tudi manj izdatkov. Še pomembnejše pa je, da pomaga k zavestnejši skrbi za zdravje in k boljšemu sodelovanju z zdravnikom. Tudi krepitev zdravja in preprečevanje bolezni temeljita na dobrem poznavanju zgradbe in delovanja našega telesa. Veliko razlogov torej, ki so v prid takšnemu priročniku!

Vodnik po telesu je nasploh eno najtemeljitejših del, ki nas s slikami, prikazi in opisi na kratek, poljuden in pregleden način seznanja s človeškim telesom – moškim in ženskim, v zdravju in boleznih, od rojstva do pozne starosti. Vodi nas od sistema do sistema ter nam pomaga razkrivati njihovo zgradbo in delovanje. Še posebej opisuje več kot stopenjdeset bolezni in motenj od njihovih vzrokov, znakov, poti do diagnoze in načinov zdravljenja, med katere vključuje tudi opise številnih kirurških posegov. Tako nam sproti odgovarja na zapletena vprašanja o tem, kako sploh delujemo. Nazorno prikazuje številna na videz samoumevna dogajanja, katerih zapletenega ozadja se niti ne zavedamo – na primer dihanje ali bitje srca.

Še vedno so risbe najpreprostejši in najbolj razumljiv način za prikazovanje zgradbe telesa ter sprememb, ki nastajajo zaradi bolezni ali poškodb. Tudi v tem vodniku so nadvse pomembne številne in nazorne ter pregledne barvne risbe. Smotno jih dopolnjujejo prav tako barvne preglednice in še posebej izvrstne barvne fotografije. Prav slednje – posnete z najsodobnejšimi tehnikami – olajšujejo našo predstavo o delovanju telesa in njegovih organov v vsej njihovi razgibanosti.

Poljudnozdravstvena dela morajo biti res poljudna, splošno razumljiva in v opredelitvah nedvoumna, jasna in natančna. V tem Vodniku je slovenščina lepo izbrušena, razumljiva in spretno razlaga tako osnove kot tudi zapletene strokovne izraze in postopke. Že uvodoma pa sem opozoril na odlični slovarček ter izvrstno kazalo. Oboje namreč bistveno olajša delo s takšnim priročnikom ter iskanje najustrežnejšega odgovora in njegovo razumevanje pri vprašanju, ki nas prav tisti hip tare.

Na voljo vam je torej doslej najobsežnejši prikaz človeka v vseh njegovih razsežnostih, ki je izšel v slovenščini. Vsem nam ki imamo tako ali drugače opravka z ljudmi, bo koristno berilo za obnovitev marsičesa, kar smo že pozabili – sre-

čali pa bomo tudi veliko novega. Tako »oboroženi« bomo precej lažje opravičili zaupanje ljudi, ki se bodo v svojih stiskah in težavah obračali na nas. Prav posredovanje znanja in pomoč pri razumevanju dejanskih težav naših »klientov in pacientov« nam bo pomagalo zgraditi trdnjši in spoštljivejši odnos med nami in njimi. To razumevanje in znanje

nam bosta pomagala, da bomo skupaj lažje uspeli. Ali ni to dovolj močan izziv, da vzamemo ta Vodnik v roke?

Prim. mag. Dušan Repovš, dr. med.,
spec. soc. med. in org. zdrav. varstva
Glinškova ploščad 8, 1000 Ljubljana

ANATOMIJA

Raja Dahmane: *Anatomija. 1. izdaja*, Unvierza v Ljubljani, Visoka šola za zdravstvo, Ljubljana 1996, 160 strani, 16,5x23 cm, naklada 700 izvodov, vsebinsko in abecedno kazalo, brez slik, naslovnica Leonardo da Vinci: Vitruvijski človek.

Delo mag. sc. Raje Dahmane, dr. med., je prvi učbenik človeške morfologije za visoko stopnjo izobraževanja. Delo je izvirno, saj ne pri nas in ne v svetu ni primerne vzorca. Avtorica je opravila zahtevno delo, saj je morala natančno izbrati učno snov, ki jo morajo obvladati študenti na visoki stopnji izobraževanja in zadošča kot podlaga za mnoge druge predmete, hkrati pa učbenik omogoča pregled osnovnih morfoloških dejstev mnogim zdravstvenim delavcem, ki želijo hitro obnoviti osnovno znanje anatomije.

Učbenik je sestavljen iz splošnega in specialnega dela. V splošnem delu so opredeljeni osnovni pojmi, potrebni za razumevanje anatomije, Specialni del se začne s poglavji o celici in tkivih, ki jih moramo poznati in razumeti, če hočemo obvladati in razumeti anatomijo. Temu sledijo poglavja o sistemih. Snov, ki jo morajo obvladati študenti na visoki stopnji izobraževanja, je natančno opisana v poglavjih: nauk o kosteh – osteologija, zveze med kostmi – artrologija, mišičje – miologija, živčevje – nevrologija, čutila – organa sensuum, prebavila – digestivni aparat, obtočila – angiologija, dihala – respiratorni aparat, sečila – uropoetični aparat,

moška spolovila – moški genitalni aparat, ženska spolovila – ženski genitalni aparat, koža – integumentum commune in endokrine žleze – glandulae sine ductibus. Opisana anatomska dejstva lažje razumemo ob hkratnem listanju po anatomskem atlasu, prepoznavanje struktur pa bo še lažje, ko bo besedilo dopolnjeno še s skicami (ki jih avtorica pripravlja že za drugo izdajo). V njej bo še poglavje o anatomiji nosečnosti, ki jo bodo potrebovali predvsem študenti nove ginekološke smeri na Visoki šoli za zdravstvo.

Avtorica je v delu uporabljala slovensko in latinsko nomenklaturu. Slovenski izrazi so pomembni za sporazumevanje z bolniki in za ohranjanje slovenskega anatomskega izrazja, latinski pa predvsem za mednarodno sporazumevanje. Vsekakor bo učbenik dobrodošel tako študentom kot tudi drugim zdravstvenim delavcem, ki želijo obnoviti znanje normalne anatomije.

Avtorica Anatomije je skupaj z doc. dr. sc. Samom Ribaričem, dr. med., pripravila še zbirki vprašanj (700 testnih vprašanj iz anatomije in 500 testnih vprašanj iz anatomije), ki bodo dobrodošel učni pripomoček predvsem študentom Visoke šole za zdravstvo. Vsa tri dela pa so obogatitev zbirke slovenskega anatomskega slovstva, ki je včasih predstavljalo pomemben del medicinskega pisanja.

Asist. dr. sc. Duška Meh, dr. med.

MULTIPLA SKLEROZA

Miro Denišlič: *Multipla skleroza. 1. izdaja*. Društvo multiple skleroze, Ljubljana 1996, 52 strani, 15x21 cm, naklada 1200 izvodov, vsebinsko kazalo, številni ilustrativni primeri, 6 slik, naslovnica Rafael Podobnik.

Zakladnica slovenskega medicinskega slovstva je bogatejša za novo delo, knjižico priznanega nevrologa in nevrofiziologa prof. dr. sc. Mira Denišliča, dr. med. Knjižica je

sicer namenjena predvsem laikom, v roke pa jo bodo radi vzeli tudi zdravstveni delavci. Pisec je v njej nanizal najnovejša spoznanja o tej še vedno neozdravljivi bolezni, svoje obširno znanje, ki ga je ponudil bralcem, pa je dopolnil še z bogatimi izkušnjami.

Knjižica ponuja pregled znanja o multipli sklerozi od prvih zapisov, ki segajo v prvo polovico 18. stoletja, do najnovejših spoznanj. Opisana je razširjenost bolezni in opredelje-

ni so dejavniki, ki vplivajo na pojav in razvoj te avtoimunske bolezni. Pisec je opozoril na anatomske, patofiziološke in imunske osnove, potrebne za razumevanje bolezenskih dogajanj. Najobširnejši je del, posvečen opisu simptomov in znakov ter poteku bolezni, diagnostičnemu postopku in zdravljenju. Očitno je, da je knjižica delo strokovnjaka z izredno veliko znanja in izkušnjami, ki na nevsiljiv način ponudi bolniku roko in ga vodi skozi zanke vedenja o bolezni. Naključno zbrano znanje je pogosto nepopolno in bolnika pogosto zmede in celo prestraši, najnovejša spoznanja so večinoma objavljena le v specializiranih revijah, ki so bolnikom večinoma nedostopne, razumevanje člankov pa zahteva tudi obsežno predhodno medicinsko znanje. Tudi strokovnjaki ne-nevrologi pogosto ne morejo slediti vsem revijam, zato jih knjižica opozori na najnovejša spoznanja, podrobnejši strokovni poudarki pa so zbrani v zborniku Sestanek o multipli sklerozi (Denišlič M, Med D, ur., Ljubljana, Društvo multiple skleroze, 1996).

Besedilo na strokovno visoki ravni je razumljivo, dopolnjeno s številnimi ilustrativnimi primeri. Bralce pisec vedno znova opozarja, da je opisano le možno, da kljub najrazličnejšim znakom ni vsega pripisati multipli sklerozi, da z različnimi preiskavami dokazane okvare niso nič hudega, če ne motijo delovanja, da diagnoza ne pomeni obsodbe. Zdravstveni delavci, ki se srečujejo z bolniki, jim pogosto težko razložijo dogajanja in jih včasih težko opogumijo, bo po bolnikovem srečanju s knjižico najbrž laže. Besedilo sicer ne zbuja lažnih upov, je pa napisano zelo vzpodbudno in ponuja bolnikom življenje z boleznijo, ki je pogosto res težje, nikakor pa ne manj vredno ali celo »zapravljeno«.

Knjižica, ki je nastala predvsem kot pripomoček bolnikom, bo dobrodošel priročnik ljudem, ki se pri poklicnem ali drugem delu srečujejo z bolniki z multiplo sklerozo. Vsekakor se je vredno srečati s spoznanji strokovnjaka z obširnim znanjem in bogatimi izkušnjami ter spoznati tudi njegov pogled na multiplo sklerozo.

Asist. dr. sc. Duška Meh, dr. med.